

СТРУКТУРА НАРАТИВНОГ ИСКАЗА КОД ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Резиме: Основни циљ овог истраживања јесте да се прикажу карактеристике наративног исказа деце предшколског узраста кроз анализу дечјих прича које тематизују доживљаје из свакодневног живота и оних које су измишљене. У истраживању је учествовало дванаесторо деце предшколског узраста и сакупљен је корпус од 24 приче, а у овом раду се посебно разматрају: 1) започињање и завршавање прича, 2) ликови у причама и њихов говор, 3) стилске одлике наратива. Анализа корпуса је показала да деца: 1) користе типичне изразе за започињање прича кад је реч о оним измишљеним, као и да сви имају сличне почетке у причама из свакодневног живота; насупрот томе, често имају потешкоћа да причу заврше; 2) у причама из свакодневног живота улогу протагонисте најчешће узима сам наратор, а њему се придружују чланови уже или шире породице, док је спектар ликова знатно шири у измишљеним причама; такође, управни говор се у дечјим причама јавља ретко и у ситуацијама блиским дечјем искуству; 3) међу стилским одликама наратива издвајају се понављања, хумор и градација. Методичке импликације истраживања су да би било добро: 1) да се у активностима причања интензивније подстиче стварање заплета и проблемских ситуација, 2) да се у активностима причања интензивније подстиче стварање дијалога међу ликовима; 3) да се у дечјим наративима додатно подстакне функционална дескрипција, која у овим причама по правилу изостаје.

Кључне речи: наратив, језик, стил, методика развоја говора, предшколско васпитање

---

¹ segrt.tamara@gmail.com

УВОД

Нарација као врста говорничке вештине сложена је појава. Као што Ив Кларк (Clark, 2009) истиче, да би се једна прича испричала, потребно је знати довољно о структури и о реторичким могућностима језика, као и о регистру који се користи при приповедању, а притом треба водити рачуна и о слушаоцу. Као најбитнија одлика наратива истиче се догађајност (уп. Savić, 1985; Abot, 2009; Кошпрдић, 2018). Додатно, наратив: „(а) треба да садржи почетак, средину и крај; (б) треба да има линеарни след; (в) треба да има заплет; (г) треба да буде смислен за онога ко га прича или записује“ (Кошпрдић, 2018: 78).

Иако данас нема консензуса у вези са тим на ком се узрасту код деце појављује нарација, извесно је да се вештина причања развија постепено. Такође, извесно је да је интеракција детета са одраслима из његове околине важан фактор за целокупан развој говорних вештина, па самим тим и за развој наративне вештине (Fasullo, 1999; Clark, 2009; Ивановић 2009). Да би достигао одређени степен развоја нарације, дете прво мора научити да комуницира на разговорном нивоу. Лурија (2000) описује *дијалогски* говор као једноставнији у односу на *монолошки* говор, за који је потребан већи степен самосталности. Потешкоће које се јављају при продукцији наратива (Clark, 2009) нормална су развојна појава и показатељ тога да се у дечјем мисаоном процесу још истражују могућа решења. Дечји приповедање је обично „скоковито, прелази међу испричаним збивањима груби, недовољно мотивисани, неприпремљени и непредвидиви, а чест је случај да се поједина важна дешавања из приче у потпуности изостављају“ (Вукомановић Растегорац, 2022: 162). Такође, у дечјим наративима „ликови су психолошки непродубљени (...), узрочно-последични односи међу елементима радње су неразрађени“ (Вукомановић Растегорац, 2022: 162). Ипак, иако дечје приче могу бити невешто срочене или непотпуне, у свакој од њих налази се понеки важан елемент нарације који нам говори да је дете на путу да своје наративне вештине развија и усавршава.

Кад је реч о конкретном предшколском контексту, у већини државних предшколских установа на снази су основе програма *Године узлећа*, у којим се не говори експлицитно о подстицању развоја нарације, али постоје смернице које се односе на подстицање развоја комуникације на матерњем језику. Кроз њих се истичу важни елементи који се односе и на нарацију: „коришћење различитих функција језика; подршка детету за правилно изражајно и креативно усмено изражавање и језичко стваралаштво“ (Године узлета, 2018). У овом програму ставља се акценат на значај интеракције са вршњацима, на заједничко развијање програма у ком васпитач и дете имају подједнаку улогу, као и на учење кроз игру. У игри дете „истражује и реконструише значење: прерађује догађаје, ситуације, употребу предмета на стваралачки начин...“, што све може да се употреби као подстицај за развој нарације.

Још два важна документа која су послужила као основа за *Године узлећа* такође нуде одређене смернице које можемо користити за подстицање развоја нарације. У *Основама диверсификованих програма* инсистира се на интегрисаности садржаја, што подразумева да се развој дечје наративне способности не одваја од других сазнајних области (Krnjaja i Pavlović

Breneselović, 2017a). У *Пројектном ириситиуу учењу* појављује се занимљив облик наратива под називом „прича за учење“ (Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2017b: 39). Причу пише васпитач уз помоћ детета које је и главни актер приче. Дете бира наслов приче и у њој се описује дететова ситуација у којој је дошло до неке врсте сазнања, учења, а могу се користити и фотографије/цртежи. Прича служи детету да се присети ситуације у којој се јавило учење и да ту ситуацију представи другима. На тај начин дете развија своје комуникативне и излагачке способности.

Дакле, у званичном и незваничним предшколским програмима дато је неколико идеја и смерница како се код деце може развијати наративна способност. У вези с тим, предмет овог истраживања је покушај описа структуре наративног исказа предшколске деце – описа који би могао да послужи као референтна тачка за даље унапређивање, системски и методички осмишљен рад на развоју дечјих наративних способности.

1. МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА

Кроз ово истраживање желимо да откријемо карактеристике наратива код деце узраста 6,5–7 година. Основни циљ јесте да се анализом две врсте дечјих прича – оних које тематизују 1) доживљаје из свакодневног живота и 2) измишљене догађаје – дође до доминантних одлика дечјег наратива.

Задаци истраживања су:

1) утврдити који се елементи наративног исказа појављују у којој врсти наратива (наслови, почетак и крај приче; ликови и њихов говор), а потом упоредити сличности и разлике између две врсте наратива на овим равнима;

2) утврдити доминантне стилске одлике дечјих наратива.

Истраживањем ће бити обухваћен узорак од 12 деце узраста 6,5–7 година из вртића „Мића и Аћим“ (Београд, ПУ „Врачар“).²

Најпогоднији инструмент за овакву врсту истраживања јесте интервју. Због жеље да деца причају своје приче у што природнијем вртићком окружењу, одлучили смо се за рад у групама (укупно две групе). Задатак деце био је да испричају шта су радила претходних дана, односно да измисле и испричају своју причу која би могла да се нађе у књизи дечјих прича. Инструкције испитивача које се тичу прича из свакодневног живота биле су следеће: „Волела бих да нам испричате нешто што се вама догодило претходних дана а желите да поделите са нама. Ја ћу ваше приче снимити и записати ако неко од вас буде желео једног дана да их прочита“. Инструкције које се тичу измишљених прича гласиле су овако: „Хајде да свако смисли једну причу и да нам је исприча. Замислите да ваше приче треба да се нађу у једној књизи прича за децу.“ Одговори деце су снимљени, а потом транскрибовани. Током интервјуисања интервенције испитивача биле су сведене на најмању могућу меру.

---

2 У прилогу на крају рада наведено је по шест дечјих прича које тематизују доживљаје из свакодневног живота и измишљене догађаје. Све приче доступне су у оквиру мастер рада (Шегрт, 2019).

2. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

2.1. *Наслови, зајочињање и завршавање приче*

Да би се нешто назвало причом, па и наративом, мора имати почетак, средину и крај. Средина представља срж наратива, место где се одвија већина приповеданих догађаја. Да бисмо неку причу започели морамо прво да имамо макар уопштenu идеју о чему ћемо говорити. Ту идеју затим смештамо у одређени стилски регистар и тек онда започињемо своје приповедање. Стили приповедања код деце предшколског узраста још нису разноврсни, услед веома ограниченог искуства. Деца обично имају потребу да говоре или о својим доживљајима, или о нечему што су гледала/слушала (цртаном филму, причи...) или да измисле своју причу. Међутим, иако имају ограничено знање о различитим регистрима, у складу са својим потребама и могућностима, деца врло добро знају да користе оне регистре које познају. То се овде јасно види у започињању и завршавању прича које деца причају.

Код дечјих наратива из свакодневног живота могу се уочити одређене правилности у започињању прича. У овим причама нема наслова, што потпуно одговара разговорном стилу. Наративи често почињу следећим елементима: „ја“ + време + место, не увек истим редоследом и не увек са свим елементима: *једном сам; ја сам за викенд била у селу; мени је био рођендан; ја кад сам била на мору...* Таквим почетком деца нам скрећу пажњу на лични доживљај, стављајући себе у центар приповедања.

Правилности се могу уочити и при започињању измишљених прича. Неколико деце у својим причама користи и наслове, показујући још једном способност да употребе одговарајући регистар. Њихове наслове одликује информативност, будући да нам пружају основну информацију о садржају: *Чаробна звездица, Туча њрошив човека и костура*. Потом, већина деце започиње своју измишљену причу на готово исти начин, користећи фразу *Био једном један...*, уз одређене варијације: помало другачији редослед речи (*Једном је била једна...*) или изостављање речи *једном* (*Био један човек*). Бирајући бајковити почетак за своје измишљене приче, деца су показала да и те како знају да прилагоде стилски регистар потребама приповедања, будући да се ови почеци знатно разликују од оних који се односе на наративе из свакодневног живота. То је свакако показатељ да се деца довољно често сусрећу са причама сличне садржине. Свенка Савић (Savić, 1985: 14) помиње податак да „деца сасвим раног узраста разумеју да постоје неке наративне структуре које су специфичне за ту врсту вербалне активности и након краћег или дужег времена и сами их почињу користити“. Када говори о дечјој способности за причање прича, Ив Кларк (Clark, 2009: 331) каже да је то вештина која се постепено усваја, али и она сматра да већ на раном узрасту деца усвајају неке реторичке вештине потребне за причање прича, попут ових почетних фраза, као нпр: *Опсе ирон а time...* (што је еквивалент нашем *Био једном један... или Некада давно...*).

Попут почетка, и завршетак приче веома је важан елемент наратије. За разлику од почетка, који су били углавном уједначени, завршеци су другачији. Делује као да су они за децу захтевнији, јер не знају сви како да прекину наратију а да то има смисла. Током прикупљања

грађе најчешће је баш у тим случајевима долазило до укључивања васпитача у разговор. Када су у питању доживљаји из свакодневног живота, крај се обележавао искључиво интонацијом. На снимцима се тачно чује како нека деца лагано спуштају интонацију и тиме завршавају причу, док код друге деце не постоји тај осећај, па је у тим ситуацијама васпитач постављао питање: *Да ли се још нешто десило?* Некада се после тог питања прича настављала, док би некад дете само одговорило *Не*, и то је означавало крај приче. Када посматрамо измишљене приче, можемо приметити да су се ту деца сналазила на различите начине како би слушаоцима ставила до знања да је прича готова. Код девојчице Л. Р. постоји коришћење типичне фразе тј. „коде“ (Prins, 2011: 87) за завршавање приче: *Чича мича – њошова њрича*. Када погледамо оквир њене приче, типичан почетак и крај, видећемо да се она сасвим снашла у наративном регистру. Неколико друге деце имало је потребу да врло експлицитно обележи крај своје приче, користећи управо реч(и) *крај / крај њриче*. Када су у питању деца која крај нису исказала овако експлицитно, веома важну улогу поново је одиграла интонација.

Ако упоредимо ове две врсте прича, можемо рећи да су деца „опремљенија“ наративним средствима када се ради о измишљању прича, макар у погледу реторичких средстава за започињање и завршавање приче.

2.2. Ликови и њихов њговор

Ликови представљају један од најважнијих елемената наратије. Ако наратија подразумева догађаје, одређену радњу, мора постојати неко ко је носилац радње, па слободно можемо рећи да без ликова нема ни наратива (Abot, 2009). То потврђује и Свенка Савић (Savić, 1985: 41) у свом истраживању: „Приповедање се најчешће организује око људских ликова. Увођење актера је најчешће основни начин почињања приповедања“.

Када погледамо приче из свакодневног живота, видећемо да им ликови у потпуности одговарају, јер су то заиста „ликови из свакодневног живота“. У већини ових прича дете које приповеда јесте и протагониста и приповедање се одвија у првом лицу, што је потпуно очекивано. Међутим, постоје приче у којима није тако једноставно одредити протагонисту. У причама К. А. и Т. Ђ. главна улога је на неки начин подељена са другим људима, јер се све радње дешавају уз присуство и учествовање других људи: код К. А. ту су још и ујак и ујна, који се истичу као носиоци приче заједно са К. А, док се код Т. Ђ. појављују родитељи и брат као равноправни покретачи радње. Међутим, све ово не значи да се у осталим причама не појављују и други ликови, али они нису покретачи радње, већ имају функцију да нам приближе догађаје и доживљаје главног јунака, односно детета које прича причу. Ликове који се појављују у причама из свакодневног живота могли бисмо класификовати на следећи начин:

- *дејте*: дете као протагониста и дете као приповедач;
- *чланови уже њородице*: мама, тата, брат;
- *чланови шире њородице*: ујак, ујна, деца (ујака и ујне);
- *други људи из децјеј окружења*: другар, мамини другари, „тичерка“;

Занимљиво је то што број ликова који се појављују не зависи од дужине приче. Девојчица И. Р. има прилично дугачку причу, у којој се појављује она као протагониста и њена мама и „тичерка“ као споредни ликови. Дечак Т. Ђ. има знатно краћу причу, а појављује се пет ликова: он, другар, мама, тата и брат. Говорећи о деци старијој од пет година Томазело (Tomassello, 2003: 274) наводи податак да на овом узрасту деца уводе све више ликова у причу и да су вештији у самом увођењу. Можемо да приметимо да у овим причама сваки лик испуњава своју функцију, односно да нема ликова који се појављују насумично, без неке сврхе у причи, што ће се разликовати од ликова у измишљеним причама.

Ако су ликови у причама из свакодневног живота очекивани, ликови у измишљеним причама то у значајној мери нису. Можемо их поделити у неколико категорија:

– *животиње*: патка, миш, мрав, (галаксијска) кокошка;

– *ипсонификована храна*: парадајз, краставац и мама краставац, сланина

– *људи*, и то:

– неутрално именовани: човек, тета, жена;

– *људи одређеног занимања*: пандур, војник;

– *чланови породице или блиски људи*: мама, пријатељи;

– *необична бића, предмет и небеска тела*: змај, Лигњослав, костур, селотејп, звездаца, месец.

Већ док смо набрајали ликове, могли смо да приметимо колико су разнолики. Будући да деци није био задат никакав оквир приповедања, нити ограничење, они су показали изузетну маштовитост при одабиру ликова за своје приче. У складу са необичним ликовима, ни приче нису обичне, што ће показати сами садржаји прича. За почетак, можемо да уочимо нешто што је заједничко свим нељудским ликовима: људске особине које се исказују кроз различите радње, што потврђује анимизам као битну одлику дечјег мишљења. Нпр. Т. Ђ. прича причу о богатом парадајзу који одлази у Макси да троши новац, а слично је и код К. А. код које је главни лик краставац прво сиромашан, затим богат, а има и маму. Често се пресликавају одређени односи и догађаји које деца доживљавају у свом окружењу, а можемо претпоставити да овде постоји и утицај прича које деца иначе слушају, а у којима су нељудски ликови персонификовани. Оно што је такође очигледно јесте то што је у већем броју прича протагониста управо нељудски лик. Људски протагониста се појављује само у причама И. Р и М. М.

Најчешће се у књижевности за децу, а посебно у бајкама као жанру са којим се деца највише сусрећу, прича заснива на сукобу протагонисте и антагонисте. У расплету онда, једноставно речено, протагониста побеђује антагонисту и враћа уобичајени поредак. Међутим, приметимо да у већини ових наратива не постоји никакав антагониста. Може се рећи да се само код М. М. појављује нека врста противника: костури који излазе из гробова и нападају јунака.

Ако бисмо посматрали ове дечје наративе кроз перспективу коју Проп (2012) даје у *Морфологији дајке*, онда бисмо могли да кажемо да се у свим овим дечјим причама од укупно седам појављује три делокруга: противници, помагачи и јунаци. Иако се Проново дело на комплексан начин бави проучавањем народних бајки, занимљиво је видети који су се то елементи наш-

ли у дечјим бајколиким наративима. Јунаци, или протагонисти, врло су очигледни. Рекли смо да противника има веома мало. На који се онда начин појављују помагачи? Да бисмо дошли до тога, морамо погледати начин грађења одређених прича.

Када нема противника, онда је сасвим природно то што се заплет заснива на томе да главни лик има неки проблем, потешкоћу коју треба решити. Узмимо за пример причу девојчице К. А., у којој краставац тражи помоћ продавачице при куповини, и добија је, што протагонисту приближава расплету. Истина, сви ови елементи су у зачетку и нису разрађени ни идејно, нити стилски, али управо је то одлика наратива код деце: то је вештина која се постепено развија. Осим приче К. А., и у причи М. М. присутни су помагачи. У осталим причама нема помагача, нити противника. Заплет и расплет, као и повремено назирање одређене кулминације, зависе искључиво од протагонисте. Такав је нпр. случај у причи Т. Ђ., код којег је парадајз био богат, није знао како да потроши новац, досетио се да оде у Макси и тако решио тај главни проблем.

Код девојчице И. Р. ни заплет ни расплет приче нису довољно јасни. Не може се порећи да постоје елементи и једног и другог, и свакако постоји изражена догађајност, али се чини да се ова девојчица више трудила да изазове ефекат хумора него што је промислила о самом току приче. Ако је хумор био циљ, то је свакако успела, будући да је смештала ликове у незгодне ситуације: селотејп и сланина који се лепе једно за друго, а потом их погађа и лопта. Занимљиво је да сва деца осим А. Ђ. имају протагонисте који теже добру, док код њега таквих ликова нема. То закључујемо по њиховим акцијама: сваки лик је нешто уништио. Змај – дворац, патка – змаја, миш – патку, мрав – миша, Лигњослав – цео свет и на крају кокошка – Лигњослава. Не можемо рећи да ова прича нема заплет, јер је заплет управо у сукцесивном уништавању и борби за власт, а има и расплет: галаксијска кокошка влада целим светом. Међутим, необичан начин грађења, главни ликови који нису „добри“ и постојање више протагониста издвајају ову причу од осталих.

Посматрајући дечје наративе, можемо приметити да се управни говор јавља у свега 3 приче, и то само у оним измишљеним. Деца очигледно немају потребу да га користе онда када препричавају свакодневне догађаје. Оно што је заједничко свим причама које имају управни говор јесте то да он најчешће има две сврхе: да нам да увид у мисли ликова и да изазове хумор. Такође, увек се јавља у ситуацијама које су блиске дечјем реалном искуству. Самим тим, у свим овим причама постоји потенцијал да се развије дијалог, јер се управни говор јавља у типичним дијалогским ситуацијама, али до правог дијалога не долази, већ се управни говор своди на једну реплику. Међутим, оно што нам показује да деца знају да свој говор прилагоде ситуацији и да се ставе у улогу другог јесте промена интонације током управног говора. На неки начин деца се труде да кроз говор ликова изврше и њихову карактеризацију, углавном смешним досеткама које ликови изговарају.

2.3. Стилске одлике дечјих наратива

Теме дечјих прича, њихов начин грађења и описане радње показују колико су деца вешта да на овом узрасту своје приповедање прилагоде одговарајућем стилском регистру. Приче из

свакодневног живота одликује информативност. Деца се труде да дају слушаоцима што више важних информација о својим доживљајима и то постижу сукцесивним низањем догађаја. Измишљене приче одликује маштовитост, која се огледа у необичним ликовима и догађајима о којима се приповеда. Ове прве можемо оквирно сместити ближе разговорном стилу, док су ове друге ближе књижевноуметничком.

Оно што се појављује већим делом у измишљеним причама, али понегде и у причама из свакодневног живота, јесте хумор. Ако послушамо аудио-снимке анализираних прича, приметимо да се врло често чује смех деце која приповедају и оне деце која у том тренутку слушају. У причама из свакодневног живота хумор је јасно видљив у причи Т. Ђ. кроз смешан коментар који се односи на његове родитеље и (не)куповину патика: *џакви су моји родитељи, стиа да се ради*. Чак му у изазивању хумора помаже и реторичко питање, што је одличан показатељ тога како су деца и на овом узрасту способна да усвоје неке стилске обрасце и да их користе на прикладан начин. У измишљеним причама елементи хумора готово су неодвојиви једни од других, па се увек смешна радња преплиће са необичним ликовима и њиховим шаљивим досеткама. Тако имамо парадајз који се у продавници оклизнуо на кечап, али и пандура који игра кошарку и изговара *о мај њаг*. Понегде се читава прича заснива на хумору (Т. Ђ., К. А., И. Р), док се негде појављује само као додатни елемент приче (А. Ђ.).

Следећи приметан елемент стила јесте градација. Марина Катнић-Бакаршић (Katnić-Bakaršić, 1999) за градацију у књижевноуметничком стилу каже да има експресивну и поетску функцију. То најбоље можемо да видимо код А. Ђ., чија је цела прича основана на градацији. Он тиме постиже да му прича буде веома занимљива, да заинтересује слушаоца и одржава његову пажњу. Највиша тачка градације представља и завршетак приче: *и онда је њо била њалкскијска кокошка која је владала целим свемиром*. Ова фигура појављује се спорадично и у другим причама, али овде је ипак најприметнија.

Као још једна одлика стила може се издвојити понављање у функцији наглашавања количине нечега: *он је био доџаџи и доџаџи и доџаџи* (Т. Ђ). Можемо претпоставити да на ову стилску одлику утичу бајке и друге дечје приче које су деца имала прилике да чују.

3. ЗАКЉУЧАК

Када се запажања сведу, може се рећи следеће.

Најпре, у погледу наслова, започињања и завршавања прича уочене су одређене доминанте: 1) приче о свакодневним догађајима често започињу употребом заменице првог лица или глаголом у првом лицу (*ја сам јуче била у њарку...*), док измишљене приче упошљавају стереотипни почетак бајке (*био једном...*) и варијације тог почетка; 2) када дају наслове причама (а такви случајеви појављивали су се само приликом причања измишљених наратива), деца издвајају централни лик, предмет или централну радњу; 3) крај приче доминантно је обележен интонацијом, уобичајеном формулом (*чича-мича и њоџова њрича*) или експлицитном тврдњом да је баш на том месту завршетак наратива (*и крај њриче, и њо је крај*).

Кад је реч о ликовима, усмереност на приче из свакодневног живота и формулисање задатка (*испричај шта се шеде догодило...*) учинила је да улогу главног протагонисте најчешће узме сам наратор, а њему се придружују чланови уже или шире породице; повремено се појављују и друге људске фигуре – другари, баке, кумови, ујак и ујна – дакле, по правилу, оне личности које дете среће у свакодневном животу, логично, уводи и у приче о својој свакодневици. Већина тих ликова има функцију само у односу на главног протагонисту, тј. служи да се исприча наратив о главном јунаку. Будући да их лако окупља око централног протагонисте, наратор у овим причама дете не уводи ликове који се појављују насумице (што, међутим, неће бити случај код измишљених прича). Заплет је ту само спорадично, а тада када се јавља, може да има везе са неком смешном ситуацијом. Спектар ликова знатно је шири у измишљеним причама (животиње, персонификована храна, људи, који су понекад одређени својим занимањем или местом у породици, као и необична бића, предмети и небеска тела). Сви „нељудски“ ликови су персонификовани, што још једном потврђује анимизам као једну од битних одлика дечјег мишљења (или макар *измишљања*). Употреба управног говора може се читати, између осталог, и као сигнал тога колико су деца спремна да се ставе на позицију другог. Управни говор се у дечјим причама јавља ретко, при чему деца углавном не успевају да формирају дијалог међу ликовима. Такође, ваља приметити да је управни говор по правилу уведен на оним местима у причи на којима се налазе ситуације блиске дечјем искуству (разговор у продавници, разговор са мамом).

Међу стилским одликама наратива издвајају се: 1) понављања у функцији наглашавања количине нечега (*он је био и бојати и бојати и бојати*) и, посебно, 2) хумор, који се заснива на увођењу необичних ликова и дешавања и 3) градација.

Ове одлике дечјег причања имају и своје методичке импликације, које оперативну вредност тек треба да задобију у раду са предшколском децом. Међу њима ваља нагласити да би било добро: 1) да се у активностима причања интензивније подстиче стварање заплета и проблемских ситуација, 2) да се у активностима причања интензивније подстиче стварање дијалога међу ликовима; 3) да се у дечјим наративима додатно подстакне функционална дескрипција, која у овим причама по правилу изостаје.

Разуме се, треба имати на уму и ограничену вредност овде изведених закључака, који произлазе из ограничености узорка, па се они не могу без ограда уопштавати. Ипак, верујемо да се овде изнесене информације које се тичу дечјих наратива могу узети као ваљан референтни оквир за даља истраживања дечјих прича, али и за њихово подстицање у васпитно-образовној пракси.

*

Чланак је заснован на мастер раду *Структура наративног исказа код деце предшколског узраста*, насталом под менторством доц. др Владимира Вукомановића Растегорца, а одбрањеног 23. септембра 2019. године пред комисијом коју су чиниле још и проф. др Бојана Милосављевић и доц. др Вишња Мићић.

Литература

1. Вукомановић Растегорац, В. (2022). *Увод у методологију развоја јовора*. Београд: УФ.
2. Године узлета (2019). *Године узлета: Основе програма предшколског образовања и васпитања*. Просветни преглед: Министарства просвете, науке и технолошког развоја.
3. Ивановић, Р. (2009). Дете и језичка комуникација. У В. Милатовић (ур.): *Методика развоја јовора* (55–84). Београд: УФ.
4. Кошпрдић, М. Ђ. (2018). Прилог проучавању аутобиографских наратива у говору деце – текстуална кохезија од 3. до 6. године. *Детињство*, 44/3, 78–88.
5. Проп, В. (2012). *Морфологија бајке*. Београд: Чигоја штампа.
6. Шеррт, Т. (2019). *Структура наративног исказа код деце предшколског узраста (мастер рад)*. Београд: УФ.
7. Abot, P. H. (2009). *Uvod u teoriju proze*. Beograd: Službeni glasnik.
8. Clark, E. (2009). *First Language Acquisition*. Cambridge: CUP.
9. Fasulo, A. (1999). L'acquisizione della competenza conversazionale. U: R. Galatolo & al. (ed.), *La conversazione – Un'introduzione allo studio dell'interazione verbale* (287–317). Raffaello Cortina Editore.
10. Katnić Bakaršić, M. (1999). *Lingvistička stilistika*. Budapest: Open Society Institute.
11. Krnjaja, Ž., i Pavlović Breneselović, D. (2017a). *Kaleidoskop, Osnove diversifikovanih programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja*. Beograd: IPA.
12. Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2017b). *Kaleidoskop, Projektni pristup učenju*. Beograd: IPA.
13. Lurija, A. (2000). *Jezik i svest*. Beograd: ZZU..
14. Prins, Dž. (2011). *Naratološki rečnik*. Beograd: Službeni glasnik.
15. Savić, S. (1985). *Narativi kod dece*. Beograd: Filozofski fakultet.
16. Tomasello, M. (2003). *Constructing a language*. Harvard: HUP.

ПРИЛОГ: Дечје приче

Приче из свакодневной живоји (19. 3. 2019)

1.

А. Ђ. (дечак): хххх једном сам са мојим другаром (.) Николом (.) са:м остао будан до 4.15 хххх па сам се пробудио у 12 и до 4.15 смо играли игрице. (3.0)

Васпитач: да ли се још нешто десило тад?

А. Ђ.: па: онда смо ишли (.) на: ја мислим аду да играмо фудбал.

2.

К. А. (девојчица): ја сам за викенд била у селу (1.0) па см (.) па сам дошла кад сам дошла у село онда сам прво ишла и мало се играла са (мојим) родитејима и јела сладолед па су онда дошли моји ујак и ујна па су ишли ујутру ја- рано да купе рибу да једемо хххх и кад су се вратили они су мени купили један ра:јф за ускрс (1.0) и онда сам им ја помагала (.) да испеку и рибу хххх а мало смо се ја и фића играли јер је (1.0) ту (.) су имале неке старе играчке јер су моји ујак и ујна имали своју децу (3.0) и то и та деца су имале неке кобајаги пушкице личе ко праве али ((смеје се)) нису (2.0) и онда (.) је онда је э::м онда је мој ујак рекао да ће да хххх сад иде да повез- да доведе хххх козу и: два јарића (.) која су се јутрос родила, да да (3.0) и много су слатке: пошто је један девојчица а друга и дечак хххх а де-војчица и дечак јарићи су много ((смеје се)) мршави (.)

Васпитач: мршави. (.) добро да ли се још нешто десило можда? (1.0)

К. А.: ла::: онда смо само још хххх мазили: мазили их и грлили их мој ујак је узео па је носио јариће ал ми нисмо смели зато што су они тек бебе

3.

И. Р. (девојчица): мени је био рођендан э::м э::м у среду э::м и овај добила сам патике э::м које су много лепе и имају срца и оне су шљокичaste и уопште не могу да се одвезују пертле да би да би се обуо а: ова:ј у:: у недељу сам у недељу сам ишла на турнир э::м (2.0) који мно- који ми је био важан то је било за хххх за осми март али је био одложен (.) и: прво место сам била хххх освојила сам малени пехар, медаљу, слаткише и књигу о шаху хххх о завршницама које ми баш требају (3.0) и: овај победила сам све партије које су биле и: овај за сваку партију сам изашла напоље мало да се играм хххх и мама ми је рекла э::м да је видела тичерку са енглеског како је седела ту да је отишла пре минут него што сам ја

4.

Т. Ђ. (дечак): ја сам (.) за распуст спавао код мог другара два дана: (2.0) и онда смо ишли на аду да се срећемо са мојим родитељима да ја опет одем кући хххх и онда сутра (1.5) мама и тата с- ова:ј ја бр- мој брат и мама смо ишли у продавницу да купимо за мог брата патике и за мене нису купили (већ) такви су моји родитељи, ста да се ради

Васпитач: добро да ли се још нешто можда десило?

Т. Ђ.: (5.0) да: замало да ми купу купе кокоску али нису ((смеје се))

5.

Л. Р. (девојчица): ја кад сам била на мо:ру ја сам се возила са маминим другари-ма овај вожњом брода и тамо су овај биле помаранце и ја сам их јела хххх и после э::м прво нисам тела да роним па после сам гњурила и видела сам свет рибица хххх и пуно рибица биле су шарене али прво једна је (.) ишла сива са сивом

Васпитач: и да ли се још нешто десило?

Л. Р.: не

Измишљене приче (25. 3. 2019)

1.

А. Ђ. (дечак): једном је био једна змај који је уништио дворац па је онда патка убила змаја па је онда миш убио патку па је онда мрав у- убио миша па је онда лигњослав дошао и урадио деб и уништио цео свет па је онда кокошка остала на лигњославу кљуцнула га хххх и онда се лигњослав уништио хххх и онда је кокошка урадила деб ((смеје се)) и онда је то била галаксијска кокошка која је владала целим свемиром. крај приче

2.

Т. Ђ. (дечак): једном давно зивео један парадајз. он је био богат и богат и богат (.) и није знао (3.0) циме да потроси те паре и онда је он отисо у макси (.) купи- ((смеје се)) купио је (1.0) кецап, парадајз (.) и онда э::м отисо на касиу и оклизнуо се (.) на (1.0) на кецап. и и онда казе тета па немамо висе места за кецап, у види неко купи- купио кецап имамо ми ипак места

Васпитач: да л' се још нешто десило?

Т. Ђ.: не

3.

К. А. (девојчица): био једном један краставац (.) који је шетао и рекао једног дана хххх ја сам много гладан. морам да направим да зарадим паре да могу да купим храну. Цео живот чекам да зарадим паре а никако да их зарадим. идем ја на посао да радим. (4.0) и онда је парада- и онда је краставац отишао да ради и радио је и радио је и зарадио пуно пара и рече сад јао коко сам пара зарадио сад ће да купим све што пожелим увек (2.0)

Васпитач: и да л' се још нешто ту десило?

К. А.: да (1.5)

Васпитач: кажи шта

К. А.: онда је парадајз отишао у макси и рекао извините госпођо ја би да купим све што има у овој продавници можете да ми покажете шта све се има? и онда му жена покаже и он рече хвала вам и тако и тако краставац оде кући и врати се и мама му каже краставцу ниси смео да купиш толико хране и мајка ти је купила хххх много хране (.) како си ни- како си неваспитан, требаш следећи пут да купиш једну воћкицу

4.

И. Р. (девојчица): био једном један пандур који је играо кошарку. ((смеје се)) и онда (.) је пандур тако играо кошарку и гледали су селотејп и и и како пандур игра кошарку и ин- и сланина и онда се сланина залепила за (.) за селотејп и рекла је ау и онда је пандур случајно лопта је отишла на њих двоје и: на њих двоје и онда је реко о мај гад ((смеје се))

5.

Л. Р. (девојчица): моја прича се зове хххх овај чаробна звездица. једном је била једна чаробна звездица хххх која је хххх овај тела да има неког пријатеља месеца јел је један био месец баш мали а он је тео- хххх -ла да има један округли велики месец хххх и онда га је пронашла и они су се спријатељили лепо хххх и после су позвали све звездице и све месечеве хххх на ту журку и чича мича готова прича

6.

М. М. (дечак): (прича) се зове туча против э::м погрешно сам туча против човека и костура. хххх био (један) човек, шетао је гробљем (.) и и онда и онда је видео један гроб који се помера и онда су- је стотину костура изашло и онда су се хххх (1.0) тукли тукли и тукли и он их је разбио али (.) опет су се састављали (1.0) и онда их је нап- и онда је зва- п- напо их је тако што је звао пријатеље у помоћ један је био војник од тих и убио их је тенком крај

STRUCTURE OF NARRATIVE STATEMENT IN PRESCHOOL CHILDREN

Abstract: The main objective of this research is to present the narrative characteristics of preschool children by analysing children's stories that thematize everyday life experiences as well as invented stories. The research included twelve preschool children, which gave us a corpus of 24 stories. This study mainly considers: 1) starting and finishing stories, 2) the stories' characters and their (reported) speech, 3) narrative style characteristics.

The corpus shows: 1) that children use typical expressions when they start telling invented stories, and use similar beginnings in all of their everyday life stories; as opposed to that, they often have difficulties finishing a story; 2) in everyday life stories the protagonist is usually the narrator himself, and is joined by the members of close or extended family, while in invented stories the range of characters is much wider; also, the reported speech can rarely be found in the children's stories and is usually connected to the situations that are close to their personal experiences; 3) repetition, humour and gradation stand out as narrative style characteristics.

The methodological implications of this study are: 1) during storytelling activities children should be more encouraged to create the plot and problem situations, 2) during storytelling activities children should be more encouraged to create dialogue between characters, 3) while narrating children should be encouraged to use functional description more, considering the lack of it in these stories.

Keywords: narrative, language, style, speech development methodology, preschool education

Раг ѓримљен: 29. 4. 2023. / Раг ѓрихваћен: 22. 5. 2023.